Analyzing the Situation of Child Rights in the World: Extracting Implications for Iran

Leila Naseri[1],
Amene Aali[2],
Mahmoud Abbasi[3]

Abstract

Promoting the well-being of children around the world and defending their rights is the objective of the International Convention on the Rights of the Child, and the countries committed to it, have made extensive efforts to achieve this goal. However, making sure that this is done requires an evaluation of performance - how well governments adhere to their commitments and how successful they are in enforcing its provisions. In this paper, the status of child rights is based on 20 quantitative and qualitative indicators in five domains. The purpose of this article is to provide an analytical overview of the 2019 evaluation report and to identify implications for improving children's rights performance in Iran. Based on the analysis of the findings and the interpretation of the results of this report, it can be deduced that most countries have followed a similar pattern over the years, but the overall findings indicate a profound gap between the scope of action and international child rights policies in the world. Iran is ranked 100th out of 181 countries, which is not favorable. While in Iran quantitative indicators are above average, but in qualitative indicators related to "enabling environment for children's rights“ the results are very poor. This finding underscores the need to

1. Assistant Professor of International Law, ACECR, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor of Educational Psychology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran. (Corresponding author)
Email: amene.aali@gmail.com

3. Associate Professor, Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Original Article Received: 4 Feb 2020 Accepted: 17 Jun 2020

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

pay attention to proper legislation and enforcement in the country, to determine the best budget available for children's rights, to develop government and civil society cooperation, to focus on child participation and non-discrimination between specific groups.

Keywords

Child Rights, The 2019 report, Quantitative and Qualitative Indicators

Please cite this article as: Naseri L, Aali A, Abbasi M. Analyzing the Situation of Child Rights in the World: Extracting Implications for Iran. Child Rights J 2020; 2(6): 43-63.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

تحلیل وضعیت حقوق کودک در جهان:
استخراج دلالت‌هایی برای ایران

لیلا ناصری[۱]

آمنه عالی[۲]

محمود عباسی[۳]

چکیده

ارتقاء بهزیستی کودکان در سراسر جهان و دفاع از حقوق آن‌ها، هدف آرمانی پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق کودک است و کشورهای متعهد به آن، تلاش گسترده‌ای برای جامه عمل پوشاندن به این هدف انجام داده‌اند. اما اطمینان از تحقق این امر مستلزم ارزیابی عملکرد است؛ اینکه دولت‌ها چقدر در عمل به تعهد خود پایبند هستند و چقدر در عملیاتی‌سازی مفاد آن موفق‌اند. در پژوهش حاضر، ارزیابی سالانه از وضعیت حقوق کودک بر اساس ۲۰ شاخص کمی و کیفی در پنج حوزه بررسی می‌شود. توجه به یافته‌های آن و کاربست بهینه نتایج این گزارش در هر کشور، اقدامی مؤثر در پیشبرد اهداف است. مروری تحلیلی بر گزارش ارزیابی ۲۰۱۹ و استخراج دلالت‌هایی برای بهبود عملکرد در زمینه رعایت حقوق کودک در ایران، هدف مقاله حاضر است. بر اساس تحلیل یافته‌ها و تفسیر نتایج این گزارش می‌توان استنباط کرد، اکثر کشورها با یک الگوی مشابه طی این سال‌ها عمل کرده‌اند اما یافته‌های کلی حاکی از شکاف عمیق بین حوزه عمل و سیاست‌های بین‌المللی حقوق کودک در جهان است. رتبه ایران در بین ۱۸۱ کشور ۱۰۰ می‌باشد که وضعیت مطلوبی نیست. در حالی که در شاخص‌های کمی رتبه

---

۱. استادیار حقوق بین الملل عمومی، جهاد دانشگاهی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. استادیار روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

Email: amene.aali@gmail.com

۳. دانشیار، رئیس مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

نوع مقاله: پژوهشی **تاریخ دریافت مقاله:** ۱۳۹۸/۱۱/۱۵ **تاریخ پذیرش مقاله:** ۱۳۹۹/۰۳/۲۸

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

ایران بالاتر از حد متوسط محاسبه شده اما در شاخص‌های کیفی مربوط به حوزه بسترسازی برای تأمین حقوق کودک، نتایج بسیار ضعیف است. این یافته تأکیدی است بر لزوم توجه به قانونگذاری و اجرای صحیح قوانین در کشور، تعیین بهترین بودجه موجود برای حقوق کودک، توسعه همکاری دولت و جامعه مدنی، توجه به مشارکت کودکان و عدم تبعیض بین گروه‌های خاص.

واژگان کلیدی

حقوق کودک، فهرست ارزیابی گزارش ۲۰۱۹، شاخص‌های کمی و کیفی

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

مقدمه

کودکان، تغییردهندگان اصلی جهان هستند. آن‌ها قدرت دارند جهان را به حرکت درآورند و باید برای این تغییر توان ابراز عقیده و عمل داشته باشند. حمایت از کودکان مستلزم توجه جهانی به تحقق حقوق و حمایت از آنان است (۱). به همین دلیل، ارتقاء بهزیستی کودکان در سراسر جهان و دفاع از حقوق آن‌ها، پس از تصویب پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق کودک (UNCRC)، هدف همه دولت‌های جهان قرار گرفت (۲).

هدف پیمان‌نامه، ساخت جهانی است که همه کودکان به حقوق خود دسترسی داشته باشند و برای شکوفایی استعداد عظیم درون خود توانمند شوند. نتایج مثبت مربوط به رشد کودک نشانگر تحقق این امر است و نتایج منفی و محرومیت، به نقض حقوق کودک مربوط می‌شود (۳). اهمیت این هدف در کشور ایران که از لحاظ جمعیتی یکی از جوان‌ترین کشورهای جهان است، چندین برابر می‌شود.

هرچند که پیمان‌نامه یک سند آرمانی ست و ادعایی ایده آل درباره حقوق بشر مطرح می‌کند، یک مأموریت قانونی نیز هست و دولت‌های متعهد باید گزارشی از وضعیت اجرای آن در کشورشان ارائه دهند. بنابراین، تحقق پیمان‌نامه مستلزم ارزیابی پاسخگویی است؛ اینکه دولت‌ها چقدر در عمل به تعهد خود پایبند هستند و چقدر در عملیاتی‌سازی مفاد آن موفق‌اند (۴).

یکی از معتبرترین سازوکارهای سنجش حقوق کودک در سطح بین‌المللی اطلاعاتی است که از سه منبع اطلاعاتی یونیسف، صندوق جمعیت ملل متحد و کمیته حقوق کودکان سازمان ملل متحد تهیه می‌شود (۵) و سالانه فهرستی از رتبه‌بندی کشورهای عضو پیمان‌نامه را منتشر می‌کند. این فهرست، بینشی مهم و اساسی راجع به آنچه کشورها انجام می‌دهند و باید انجام دهند فراهم می‌کند؛ و ابزاری است برای جلب توجه عمومی دولت‌ها، جامعه مدنی، سیاستمداران، دانشگاهیان و سایر افرادی که علاقه‌مند به اقدام برای بهبود حقوق کودک هستند.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

این گزارش رتبه‌بندی با ارزیابی ۲۰ شاخص حقوق کودک در ۵ حوزه (جدول ۱)، یک نمای کلی از عملکرد کشورها ترسیم می‌کند. از این بین شاخص‌های مربوط به حوزه‌های یک تا چهار، کمی و شاخص‌های حوزه پنج، کیفی است (۱).

اطلاعات موردنیاز در این ارزیابی حاصل از سه منبع است: داده‌های کمی که توسط یونیسف (UNICEF) و شبکه جهانی توسعه ملل متحد (UNDP) به‌صورت مداوم به‌روزرسانی و منتشر می‌شود و داده‌های کیفی که کمیته حقوق کودک سازمان ملل در گزارش‌های سالانه منتشر می‌کند.

امتیاز کشورها در هر حوزه حاصل میانگین امتیاز شاخص‌های آن حوزه است و امتیاز کل در فهرست به‌عنوان میانگین هندسی امتیازات در پنج حوزه محاسبه می‌شود. از میانگین هندسی به‌جای میانگین حسابی استفاده می‌شود تا جبران امتیازات کم در حوزه‌ها دشوارتر باشد. به عنوان مثال، امتیاز بالا در حوزه آموزش، ضعف در حوزه پنج را جبران نمی‌کند؛ چرا که همه حقوق کودکان اهمیت دارد و قابل جبران با دیگری نیست (۱).

به‌طور کل، طبق گزارش ۲۰۱۹، بالاترین و پایین‌ترین رتبه کشورها از بین ۱۸۱ کشور عضو پیمان‌نامه و امتیازات آن‌ها طبق جدول ۲ می‌باشد (جدول ۲).

رتبه ایران در این فهرست ۱۰۰ از ۱۸۱ کشور است (با امتیاز ۰/۷۰۰) و همراه با قاره آمریکای شمالی و جنوبی و آسیای شمالی و شرقی در راهنمای رنگی وضعیت کشورها در حقوق کودک، به رنگ سبز نمایش داده شده است. در این نقشه رنگی کشورهای برتر به رنگ آبی و پس از آن به ترتیب، سبز، زرد، نارنجی، و در انتهای طیف، رنگ قرمز برای کشورهایی با پایین‌ترین امتیازات در نظر گرفته شده است.

طبق گزارش ۲۰۱۹، نتایج ارزیابی نسبتاً ثابت است؛ با مرور رتبه‌بندی‌ها از گزارش ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹، آشکار می‌شود که اکثر مناطق با یک الگوی مشابه طی این سال‌ها عمل کرده‌اند. رتبه ایران نیز درگزارش ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹ به ترتیب، ۹۴، ۹۴، ۹۱، ۸۴، ۱۰۰، ۱۰۰، و ۱۰۰ بوده است که سه سال آخر رتبه ثابت بوده و بهترین رتبه مربوط به سال ۲۰۱۶ است.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

یافته‌های کلی گزارش ۲۰۱۹ حاکی از شکاف عمیق بین حوزه عمل و سیاست‌های بین‌المللی حقوق کودک است (۱). همچنین از مقایسه شاخص‌های زیرمجموعه این فهرست در هر کشور و در بین کشورها، نتایج معنادار و قابل‌توجهی استنباط می‌شود که توجه به آن‌ها برای کاربست بهینه این یافته‌ها در تحقق هر چه کامل‌تر حقوق کودک در هر کشور ضرورت دارد. در ادامه بحث سعی شده است با مروری تحلیلی بر این یافته‌ها و تشریح وضعیت ایران در هر یک از حوزه‌های پنج‌گانه، استنباط‌هایی کلی و دلالت‌هایی برای عمل استخراج شود.

حقوق کودک در حوزه‌های پنج‌گانه

۱ـ حق بر زندگی

وضعیت کشورها در تأمین حق بر زندگی برای کودکان از طریق سه شاخص کمی مشخص شده است (جدول ۱). طبق ماده ۶ پیمان‌نامه، کشورهای عضو حق ذاتی تمام کودکان را برای زندگی به رسمیت می‌شناسند و بقاء و رشد کودک را تا سر حد امکان تضمین خواهند کرد (۶).

در ارزیابی ۲۰۱۹ کشورهای ژاپن، اسپانیا، ایسلند، سوئیس و سنگاپور کشورهای برتر در تأمین این حق شناخته شده‌اند و ایران رتبه ۶۷ از ۱۸۱ کشور را دارد (۱). نرخ مرگ‌ومیر کودکان در ایران ۱۴ نفر در هر ۱۰۰۰ نفر گزارش‌شده (۷) و نرخ مرگ‌ومیر مادران در حین زایمان ۱۹ نفر در ۱۰۰ هزار اعلام شده است (۸) و با وجود اینکه در مقایسه با چند دهه قبل این نرخ‌ها کاهش داشته است اما با وجود پیشرفت‌های پزشکی اخیر در جهان، همچنان نامطلوب ارزیابی می‌شود و مانع تحقق کامل حق زندگی برای کودکان در ایران است.

۲ـ حق بر سلامت

مفهوم این حق، گسترده است و ابعاد چندگانه سلامت رفتاری، اخلاقی، معنوی، اجتماعی، شناختی، عاطفی، و جسمی کودک را شامل می‌شود (۳). بهزیستی کودکان

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

درگرو برخورداری از بالاترین سطح استاندارد قابل قبول سلامت و دسترسی به خدمات بهداشتی و پزشکی است. کودک حق دارد زندگی سالم داشته باشد و دولت‌ها باید خانواده‌ها را در تأمین آن یاری دهند (۴).

در مواد ۲۳ تا ۲۷پیمان‌نامه به حق بر سلامت پرداخته شده است (۶). چهار شاخص کمی در فهرست ارزیابی برای سنجش این حق تعیین شده است (جدول ۱). کشورهای امارات متحده عربی، اسرائیل، پرتغال، مجارستان، کره جنوبی، لوکزامبورگ، دانمارک و استرالیا بهترین وضعیت را در شاخص‌های سلامت دارند و رتبه ایران ۶۸ می‌باشد (۱).

در نظام حقوقی ایران (ماده ۱۱۶۸ قانون مدنی) نگهداری از فرزند، حق و تکلیف والدین است و مراقبت از سلامت کودکان یکی از این تکالیف است که ترک این وظیفه، مسئولیت کیفری برای والدین به همراه خواهد داشت. اما کم‌توجهی به اولویت سلامت کودک در برخی موارد دشواری‌هایی ایجاد کرده است. به‌عنوان مثال، تأکید بر لزوم کسب رضایت پدر و یا جد پدری برای اعمال جراحی و پزشکی کودکان در شرایط بد سرپرستی یا عدم حضور پدر مشکلاتی را به همراه داشته است. لذا نیاز به سازوکارهایی جدید برای حمایت از کودکان و اعطای صلاحیت بیشتر به اورژانس‌های اجتماعی برای پیگیری پرونده‌های درمانی کودکان احساس می‌شود.

همچنین رتبه ایران در این شاخص‌ها نشان می‌دهد که در زمینهٔ آب و فاضلاب بهداشتی نیز هنوز وضعیت مطلوب نیست. در ایران بالغ بر ۸۰ درصد منابع آبی برداشت می‌شود درحالی‌که طبق توصیه جهانی، سالانه حداکثر ۴۰ درصد از منابع باید برداشت کرد زیرا هر چه منابع آب کمتر شود، غلظت آلاینده‌ها در آن بیشتر خواهد بود (۸).

۳ـ حق بر آموزش

بهره‌مندی از آموزش حق همه کودکان است. پیمان‌نامه ارزش زیادی برای آموزش‌وپرورش قائل شده است (۹). در ماده ۲۸ برخورداری از آموزش بر پایه ایجاد فرصت برابر و مداوم برای همه کودکان به رسمیت شناخته شده و انجام اقداماتی چون همگانی کردن، در دسترس قرار دادن، گسترش انواع مختلف آموزش، آموزش رایگان، دسترسی به آموزش عالی و غیره به دولت‌ها سپرده شده است (۶).

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

بر اساس سه شاخص کمی که معیار ارزیابی این حق است،کشورهای استرالیا، بلژیک، دانمارک، ایسلند و ایرلند، همگی حائز رتبه اول در این شاخص شده‌اند. پس از آن اسپانیا، یونان، نروژ، انگلستان و پرتغال قرار دارد. رتبه ایران در این حوزه ۴۰ می‌باشد (۱).

اصل ۳۰ قانون اساسی ایران در این خصوص مقرر می‌دارد که دولت موظف است وسایل آموزش‌وپرورش رایگان را برای همه تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به‌طور رایگان گسترش دهد. در راستای رعایت این اصل و تعهد به پیمان‌نامه، گسترش کمی آموزش در ایران وضعیت مطلوب‌تری نسبت به گذشته دارد و رتبه کسب‌شده در این حوزه بهتر از حوزه‌های دیگر است. اما باید توجه داشت که شاخص‌های ارزیابی این حوزه کمی هستند درحالی‌که کیفیت آموزش ارائه‌شده برای کودکان اهمیت ویژه‌ای در پیمان‌نامه دارد.

در ماده ۲۹ پیمان‌نامه، کیفیت آموزش مورد توجه است و اهداف چندگانه و عمیقی برای آن تعریف شده است از جمله: رشد شخصیت، استعدادها و توانایی‌های ذهنی و جسمی؛ افزایش احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی؛ افزایش احترام به والدین، کودک، هویت فرهنگی، زبان و ارزش‌های کودک، ارزش‌های ملی، تمدن‌های متفاوت؛ آماده‌سازی کودک برای یک زندگی مسئولانه در جامعه آزاد با رویه تفاهم، صلح، مدارا، و مساوات؛ دوستی میان گروه‌های مختلف؛ و افزایش احترام به محیط زیست (۶). لذا توجه دقیق‌تر به رعایت حق آموزش برای کودکان مستلزم توسعه کیفیت آموزش و پرورش در کشور در کنار عرضهٔ کمی آن است.

۴ـ حق بر حمایت

حق بر حمایت به حق حفظ‌شدن کودک از غفلت، سوء رفتار، بهره‌کشی، خشونت، رفتار بی‌رحمانه، تحقیرآمیز، تبعیض، تجاوز به حریم شخصی، کار خطرناک و درگیری مسلحانه اشاره دارد. مواد بسیاری ازجمله ماده ۲۲، ۳۱، ۳۲، ۳۸، ۳۹ در پیمان‌نامه در خصوص این حق مطرح شده است (۶).

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

در فهرست حقوق کودک، سه شاخص کمی (جدول ۱) معیار ارزیابی در این حوزه هستند که سوئیس، هلند، دانمارک، ژاپن، سوئد، اسلوانی، نروژ، قبرس، ایتالیا و لوکزامبورگ به ترتیب ده کشور برتر در این حوزه هستند و رتبه ایران نیز ۶۴ می‌باشد (۱).

شاخص کار کودکان در ایران وضعیت بحرانی دارد. هر چند که ماده ۷۹ قانون کار ایران متناسب با موازین بین‌المللی، کار کودکان زیر ۱۵ سال را مطلقاً ممنوع دانسته است، اما از آنجا که کار کودکان بیش از هر چیز ریشه در فقر خانواده‌ها و ناتوانی سرپرستان خانواده در تأمین معاش دارد، در سال‌های اخیر همچنان شاهد کار کودکان در جامعه شهری و روستایی هستیم؛ که طبق گزارش مرکز آمار وزارت تعاون، آمار کار کودکان ۶ تا ۱۸ سال افزایش ۹۶ درصد داشته است (۱۰).

شاخص بارداری نوجوانان نیز نامطلوب است. با وجود اینکه ازدواج کودکان و نوجوانان در فرهنگ ایران تداوم داشته اما امروزه در حال شیوع است. به نظر می‌رسد امتیازاتی که در نظام قانونی ایران برای ولی یا قیم کودک در نظر گرفته شده و ابهامی که در ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی در مورد سن رشد وجود دارد، بستر مناسبی برای ازدواج زودهنگام و اجباری، فراهم کرده است که این خود بارداری نوجوانان را در پی خواهد داشت.

۵ـ بسترسازی برای حقوق کودک

حوزه پنج، یک حوزه مهم و منحصر به فرد است و نشان می‌دهد که کشورها به چه میزان حقوق کودک را در راستای اصول کلی پیمان‌نامه عملیاتی کرده‌اند و تا چه حد زیرساخت‌های اجرای پیمان‌نامه را در قالب تصویب قوانین ملی، بسیج بهترین بودجه در دسترس، جمع‌آوری داده‌ها و همکاری دولت بنا نهاده‌اند.

یافته‌های این حوزه که مبتنی بر داده‌های کیفی در هفت شاخص (جدول ۱) است، بیش از حوزه‌های دیگر مورد تجزیه و تحلیل در گزارش ۲۰۱۹ قرار گرفته است. با وجود اینکه شاخص‌های این حوزه بیانگر حقوق بنیادی در پیمان‌نامه است اما امتیاز کشورها نسبت به سال‌های قبل پیشرفتی نداشته است و غالباً پایین‌ترین امتیاز هر

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

کشور مربوط به این حوزه است. کشورهای پرتغال و تایلند رتبه اول دارند و پس از آن ایسلند و تونس هستند. رتبه ایران ۱۵۴ می‌باشد (۱) که وضعیت بسیار نامطلوبی است. برای وضوح بخشیدن به این وضعیت، شاخص‌های هفت‌گانه در ادامه بحث، به تشریح تحلیل خواهند شد:

۱-۵- شاخص عدم تبعیض: طبق ماده ۲ پیمان‌نامه، همه کودکان باید به شیوه یکسان تحت درمان، محافظت و مراقبت قرار گیرند (۱۱). نتایج فهرست ارزیابی ۲۰۱۹ نشان داد که کودکان در سراسر دنیا مورد تبعیض‌اند، از مشارکت محروم‌اند، و حقوقشان مورد غفلت است. کودکان آسیب‌پذیر مانند دختران، کودکان پناهنده، مهاجر، توان‌یاب، معلول، خیابانی، و بومی با غفلت جدی مواجه‌اند و فرصت برابر برای دسترسی به آموزش و امکانات ندارند و این نیازمند اقدام جدی دولت‌هاست. در هیچ‌کدام از ۱۸۱ کشور بالاترین امتیاز به این حوزه مربوط نیست (۱).

۲-۵- شاخص مصالح عالیه کودک: طبق ماده ۳ پیمان‌نامه، رعایت مصالح عالیه کودک باید اولویت اصلی در همه اعمال مربوط به کودک، تصمیم‌گیری درباره کودک، و خدمت به کودک باشد. تأمین این حق در خانواده ، مدرسه، و جامعه نیازمند آگاهی بزرگ‌سالان مسئول از حقوق کودک، آگاهی کودک از حقوق خود، و تدارک سرویس‌های حقوقی پاسخگو است (۱۲).

طبق گزارش ۲۰۱۹، هیچ‌یک از کشورها امتیاز بالایی در این شاخص کسب نکرده‌اند. حتی کشورهایی مانند استرالیا، کانادا، ژاپن، ایتالیا، و انگلستان امتیاز پایینی دارند. این نشان می‌دهد که در سراسر جهان بدون توجه به منافع کودکان، درباره آن‌ها تصمیماتی گرفته می‌شود (۱). در ایران نیز رعایت مصالح عالیه کودک همیشه یک بحث چالش‌برانگیز بوده است. به عنوان مثال، بررسی مقایسه‌ای قوانین ایران با پیمان‌نامه نیز نشان می‌دهد در حوزه حقوق کیفری، تعارضاتی با حقوق کودک وجود دارد (۱۳).

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

۳-۵- اجرای قانون: حقوق به رسمیت شناخته‌شده توسط پیمان‌نامه در عمل باید تحقق یابد و این مستلزم تبدیل اصول کنوانسیون به قوانین ملی و ساختارهای دولتی است (۱۴). از بین تمام شاخص‌های حوزه پنج، کشورها به‌طور میانگین در شاخص «تقویت قانون‌گذاری»، بهترین نمره را کسب کرده‌اند. این بدان معناست که دولت‌ها در سال‌های اخیر قوانین جدیدی را برای کودکان به تصویب رسانده‌اند و این دستاورد بزرگی است که پیمان‌نامه مشوّق آن بوده است. اما آنچه نگران‌کننده است این است که طبق این گزارش اجرای این قوانین در کشورها غالباً به تعویق افتاده است. بسیاری از قوانین جدید و رویه‌های آن هنوز به‌طور کامل با مفاد پیمان‌نامه مطابقت ندارد. لذا نیاز است دولت‌ها قوانین کیفی وضع کنند و اجرای آن را تضمین کنند. آفریقای جنوبی و انگلستان ازجمله کشورهایی هستند که هنوز نیاز دارند قوانین داخلی خود را با پیمان‌نامه هماهنگ کنند (۱).

مجموعه قوانین داخلی ایران نیز در بسیاری از موارد اشاره‌هایی گذرا به حقوق کودک نموده و با تساهل از آن عبور کرده است. قانون اساسی نیز که اساس و شالوده اصلی قوانین داخلی را پی‌ریزی می‌کند، نگاه مستقل به کودک و حقوق کودک نداشته است. به‌طوری‌که در اصول ۱۷۷ گانه قانون اساسی حتی یک اصل مستقل به کودکان اختصاص نیافته و قوانین دیگر مانند منشور حقوق شهروندی که به این امر پرداخته‌اند ضمانت اجرایی مناسبی ندارند (۱۵).

۴-۵- بهترین بودجه موجود: طبق نتایج ارزیابی حقوق کودک (۲۰۱۹) کشورها به‌طورکلی بودجه ناکافی به حقوق کودک اختصاص داده‌اند و نتوانستند بهترین بودجه موجود را در این راستا سرمایه‌گذاری کنند و در نتیجه کمترین امتیاز را در حوزه پنج داشتند. نکته قابل توجه این است که کمترین امتیاز را کشورهای ثروتمندی مانند دانمارک، هلند و سوئد دارند و بهترین امتیاز را آمریکای لاتین و کارائیب کسب کردند.

نتیجه بحرانی که از این یافته‌ها استنباط می‌شود این است که کشورهای توسعه‌یافته ضرورتاً عملکرد بهتری در این شاخص نداشته‌اند. در حالی‌که کشورهای در

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

حال‌توسعه مانند تایلند (رتبه۱۴) و تونس (رتبه ۱۵) عملکرد خوبی داشتند. علاوه بر این، عملکرد ملل توسعه‌یافته در تخصیص منابع کافی برای خلق محیط پایدار برای حقوق کودک سیر نزولی داشته؛ مانند انگلستان (رتبه ۱۷۰) و نیوزلند (رتبه ۱۶۹) که در حوزه پنج خیلی ضعیف عمل کرده‌اند (۱).

البته این نتیجه به آن معنا نیست که کودکان در انگلستان لزوماً اوضاع نامناسب‌تری از کشورهای دیگر دارند، بلکه بدان معناست که بریتانیا باید متناسب با منابعی که در اختیار دارد در زمینهٔ حقوق کودک سرمایه‌گذاری کند. زیرا طبق ماده ۴ پیمان‌نامه، در این ارزیابی نه تنها تعهدات کشورها به‌طور مطلق سنجیده می‌شود بلکه به نسبت منابعی که در اختیار دارند نیز متفاوت می‌شوند.

در کشورهای در حال‌توسعه مانند تایلند که ابزار نسبتاً محدودی برای اجرای پیمان‌نامه در دسترس است، اراده سیاسی دولت، حقوق کودک را اولویت قرار داده و بهترین و بیشترین بودجه موجود را به حقوق کودک اختصاص داده و از این طریق تفاوت چشمگیری ایجاد کرده است.

در گزارش ۲۰۱۹ نقش رشد اقتصادی کشورها و رتبه‌بندی در این فهرست نیز بررسی شده است. بدین منظور تولید ناخالص داخلی (GDP) کشورها را در سال‌های بین (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۲) با تغییر رتبه آن‌ها در فهرست حقوق کودک از (۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹) مقایسه کردند. با اینکه انتظار می‌رفت کشورهایی که رشد بیشتری در این سال‌ها تجربه کرده‌اند، در سال‌های بعدی منابع اقتصادی بیشتری صرف بهبود حقوق کودک کرده باشند، اما هیچ مدرک واضحی مبنی بر بهبود حقوق کودک در سال‌های اخیر نداشتند. در کل، کشورهای صنعتی کمترین امتیاز را در این حوزه کسب کرده‌اند (۱).

۵-۵- احترام به نظرات کودک و مشارکت کودک: حق مشارکت یعنی حق کودک در خصوص مورد احترام قرارگرفتن به‌عنوان عضو فعال جامعه که در تصمیم‌گیری‌های مؤثر بر آن نقش دارد (۱۶). این اصل شامل حق کسب اطلاعات به آزادی در حرکت، ارتباط، باور و بیان حریم خصوصی و استقلال شخصی است (۱۷).

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

مشارکت کودکان و احترام به نظرات آنان از اصول مهم پیمان‌نامه‌اند (مواد ۱۲تا ۱۷) که در آن توصیه شده است کودکان حق دارند آزادانه نظراتشان را بیان کنند و تعهدی در مقابل وجود دارد برای گوش دادن به آنان و تسهیل مشارکت آن‌ها در خانه، مدرسه، جامعه محلی، خدمات عمومی، نهادها، سیاست، دولت و رویه‌های قضایی (۱۸). بازهم هیچ‌یک از کشورها در حوزه احترام به حقوق کودک امتیاز بالایی ندارد و این بدان معناست که ساختار مناسبی برای درگیر کردن کودک در فرایند تصمیم‌گیری در کشورها تعیین نشده است (۱).

۶-۵- جمع‌آوری و تجزیه وتحلیل داده‌های تفکیک‌شده: جمع‌آوری داده‌های تفکیکی، امری ضروری در انجام تحقیقات گسترده به‌منظور شناسایی وضعیت کودکان است. منظور از داده تفکیکی، اطلاعات مربوط به گروه‌های خاص کودکان است که ابزار مهم تصمیم‌گیری در راستای توسعه حقوق کودک هستند؛ زیرا تصمیم‌گیری در مورد نیازهای خاص در گروه‌های خاص که بر اساس درآمد، جنسیت، سن، نژاد و قومیت تفکیک شده است را ممکن می‌سازد.

۷۲ کشور از ۱۸۱ کشور در فهرست ارزیابی ۲۰۱۹ امتیاز پایینی در این شاخص دارند و حتی کشورهای توسعه‌یافته امتیاز نسبتاً کمتری دارند (۱). توسعه ابزار جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها امروزه یک ضرورت است زیرا اقدامات آتی باید مبتنی بر اطلاعات خاص و صحیح درباره مسائل، شکاف‌ها و دستاوردها باشد.

۷-۵- همکاری دولت و جامعه مدنی برای حقوق کودک: بنیان پیمان‌نامه بر این اصل استوار است که کیفیت زندگی کودکان نباید با درآمد و عملکرد والدین همبستگی مثبت داشته باشد. به‌عنوان مثال درباره حق بر سلامت (ماده۲۴) و حق بر زندگی (ماده۲۷) مسئولیت تأمین این حقوق بر عهده والدین می‌باشد و وظیفه کمک به والدین و پیگیری این حقوق بر عهده دولت‌ها می‌باشد (۱۹). یعنی در صورت محدودیت والدین، این دولت‌ها هستند که مسئول حمایت از بهزیستی کودکان‌اند (۲۰).

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

دولت و جامعه مدنی باید رابطه همبستگی بین منابع مالی والدین و فرصت‌های کودک برای رشد را به صفر برسانند و بدون توجه به شرایط والدین برای ارتقاء سلامت و بهزیستی کودکان تلاش کنند. حقوق کودک باید اولویت اساسی دولت باشد، آنچه والدین بتوانند یا نتوانند برای کودک انجام دهند نقطه شروع تحلیل است اما آنچه دولت می‌تواند و می‌خواهد انجام دهد نقطه پایان است (۴). طبق ارزیابی حقوق کودک (۲۰۱۹) کشورها باید اقدامات بیشتری در این حوزه انجام دهند و آنچه تاکنون گزارش‌شده است ناکافی است.

نتیجه‌گیری

تدارک دنیایی بهتر برای همه کودکان، هدف آرمانی کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است. در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی جهت نیل به این مقصود انجام گرفته است؛ اما نتایج حاصل از ارزیابی حقوق کودک در کشورهای عضو پیمان‌نامه بین‌المللی در سال ۲۰۱۹ نشانگر فاصله نسبتاً زیاد بین وضعیت کنونی کشورها و این آرمان جهانی است. از یک‌سو،کشورهای بسیاری در قاره‌های مختلف به‌ویژه در قاره آفریقا و جنوب آسیا وجود دارند که امتیازات پایین در ارزیابی داشتند و در نقشه رنگی گزارش ۲۰۱۹ به رنگ زرد، نارنجی، و قرمز نشان داده شدند که به معنای وضعیت بحرانی در حقوق کودک است. توجه و یاری‌رسانی همگانی به کودکان در این کشورها یک اولویت است.

اما از سویی دیگر، این یافته‌ها آشکار کرد که در توجه به همه حقوق کودک در اغلب کشورها ناهماهنگی وجود دارد. با آنکه کشورهای توسعه‌یافته در شاخص‌های کمّی پیشرفت داشته‌اند اما در بسترسازی برای حقوق کودک امتیازات کمی کسب نمودند. این کشورها به نسبت سرمایه و درآمدی که در اختیار دارند، در صرف بودجه برای حقوق کودک، اجرای قانون، رفع تبعیض‌ها، تسهیل مشارکت کودکان در زندگی فردی و اجتماعی کاستی‌هایی دارند که شکاف حوزه سیاست‌گذاری و عمل را گسترده کرده است.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

گزارش‌های یونیسف، صندوق جمعیت و کمیته حقوق کودک سازمان ملل متحد دلالت‌هایی ارزشمند برای هر کشور ازجمله ایران به همراه دارد. وضعیت ایران در این فهرست ارزیابی، وضعیتی نسبتاً نامطلوب است. هرچند رتبهٔ ۱۰۰ در بین ۱۸۱ کشور موقعیتی متوسط است اما با توجه به جوان‌بودن جمعیت ایران، نتیجه‌ای نگران‌کننده محسوب می‌شود.

طبق این ارزیابی، بهترین رتبه ایران در حوزه حق بر آموزش (۴۰) است و پس از آن به ترتیب حق بر حمایت (۶۴) حق بر زندگی (۶۷) و حق بر سلامت (۶۸) قرار دارد و کمترین امتیاز در حوزهٔ بسترسازی برای تأمین حقوق کودک با رتبهٔ ۱۵۴ است.

بر این اساس، عملکرد دستگاهها و نهادهای مرتبط در ایران در تأمین حق بر آموزش، حفاظت، زندگی و سلامت برای کودکان، نسبتاً خوب بوده است؛ به نحوی که رتبه ایران در بین کشورهای خاورمیانه از رتبه ۱۳ به ۱۱ ارتقاء یافته است. با این حال، توجه به تأمین شاخص‌های کمی از جمله؛ بهداشت و سلامت کودک و مادر، تغذیه کافی، واکسیناسیون، تدارک آب سالم و فاضلاب بهداشتی، امکان تحصیل دختران و پسران، کاهش کار کودکان، به حداقل رسانی بارداری نوجوانان و ثبت تولد برای همه کودکان، یک اولویت در سیاست‌گذاری و برنامه‌های آتی نهادهای مرتبط با کودکان باید باشد.

اما نکته قابل‌توجه، وضعیت بحرانی شاخص‌های کیفی حوزهٔ پنج است که نشان می‌دهد در موارد بسیار اساسی، کاستی‌های چشمگیری وجود دارد. اهمیت این شاخص‌های کیفی در آن است که پرداختن به آن، زمینه را برای رعایت حقوق کودک در چهار حوزهٔ دیگر یعنی، شاخص‌های کمی، فراهم می‌کند. انجام اقدامات واکنشی برای رفع مشکلات در شرایط خاص، مطلوب اما ناکافی است. در سال‌های اخیر نهادهای دولتی و مردمی شکل‌گرفته‌اند که در هنگام بروز مسئله اقدامات موردی انجام می‌دهند؛ مانند برخورد قانونی با موارد مشاهده‌شده از ازدواج کودکان، سامان‌دهی دوره‌ای کودکان کار، پیگیری پرونده‌های کودک‌آزاری، و غیره، و از این طریق شرایط را کمی سامان می‌دهند. اما این تلاش‌ها بدون توجه ویژه به شاخص‌های کیفی مربوط به

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

بسترسازی برای اجرای حقوق کودک تا حدی نافرجام است. در مقابل انجام اقداماتی کنشگرانه و بسترسازی برای تأمین پایدار حقوق کودکان در شاخص‌های هفتگانه حوزه پنج، پیشنهاد می‌شود؛ از جمله:

۱- انجام مطالعه کیفی برای شناسایی تبعیض‌ها و برنامه‌ریزی برای اجرای عادلانه حقوق برای همه کودکان از هر نژاد، مذهب و شرایط اقتصادی و اجتماعی.

۲- توسعه گفتمان‌های علمی- تخصصی در جهت سیاست‌گذاری و تدوین اصول راهنما برای تشخیص بهترین مصلحت کودک در مورد تصمیمات آموزشی، پزشکی، قضایی و غیره.

۳- طراحی سیستم جامع نظارت بر عملکرد ساختارهای رسمی و غیررسمی مرتبط با حقوق کودک.

۴- تخصیص بودجه ویژه سالانه و رسمی در برنامه‌های دولتی برای توسعه بهزیستی کودکان و تأمین حقوق آنان.

۵- احترام به کودکان به‌عنوان شهروند از طریق انتشار دانش در مورد حقوق کودک در بین افراد جامعه و تدارک سازوکارهای رسمی برای مشارکت و اظهارنظر کودکان در همهٔ موقعیت‌ها اعم از خانواده، مدرسه و جامعه.

۶- انجام مطالعات مؤثر و کارآمد به‌منظور گردآوری، تجزیه تحلیل و مدیریت اطلاعات مناسب در مورد وضعیت کودکان در گروه‌های خاص که لازمهٔ برنامه‌ریزی اثربخش است.

۷- ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد برای پیگیری حقوق کودک و طراحی مکانیسم‌های نظارت ملی و همراهی رسانه‌ها با نهادهای ملی و دولتی برای اجرای حقوق کودک.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

جدول ۱: حوزه‌ها و شاخص‌های حقوق کودک

	حوزه‌ها	شاخص‌ها
۱	حق بر زندگی Right to Life	- نرخ مرگ‌ومیر کودکان زیر ۵ سال - امید به زندگی در بدو تولد - نسبت مرگ‌ومیر مادران
۲	حق بر سلامت Right to Health	- درصد افراد زیر ۵ سال که از سوءتغذیه رنج می‌برند - واکسیناسیون کودکان یک‌ساله - درصد جمعیت شهری و روستایی که به تسهیلات فاضلاب بهداشتی دسترسی دارند - درصد جمعیت شهری و روستایی که به منابع آب آشامیدنی سالم دسترسی دارند
۳	حق بر آموزش Right to Education	- سال‌های مورد انتظار تحصیل دختران - سال‌های مورد انتظار تحصیل پسران - نابرابری جنسیتی در سال‌های مورد انتظار تحصیل (تفاوت مطلق دختران و پسران)
۴	حق بر حمایت Right to Protection	- کار کودکان - میزان بارداری نوجوانان - ثبت تولد
۵	بسترسازی برای تأمین حقوق کودک Enabling Environment for Child Rights	- عدم تبعیض - مصالح عالیه کودک - اجرای قانون - بهترین بودجه موجود - احترام به نظرات کودک/مشارکت کودک - جمع‌آوری و تجزیه تحلیل داده‌های تفکیک‌شده - همکاری دولت و جامعه مدنی برای حقوق کودک

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

جدول ۲: رتبه‌بندی کشورها طبق گزارش ۲۰۱۹

۱۰ کشور برتر در فهرست			۱۰ کشور انتهای فهرست		
رتبه	کشور	امتیاز	رتبه	کشور	امتیاز
۱	ایسلند	۰/۹۶۸	۱۷۲	جمهوری اریتره	۰/۳۶۲
۲	پرتغال	۰/۹۴۸	۱۷۳	گینه بیسائو	۰/۳۴۰
۳	سوئیس	۰/۹۳۷	۱۷۴	السالوادور	۰/۳۳۷
۴	فنلاند	۰/۹۱۲	۱۷۵	پاپوآ گینه نو	۰/۳۳۰
۵	آلمان	۰/۹۰۷	۱۷۶	جمهوری دموکراتیک کنگو	۰/۳۰۰
۶	هلند	۰/۹۰۶	۱۷۷	جمهوری آفریقای مرکزی	۰/۲۸۲
۷	بلژیک	۰/۹۰۵	۱۷۸	گینه استوایی	۰/۲۷۸
۸	فرانسه	۰/۹۰۱	۱۷۹	چاد	۰/۲۲۲
۹	سوئد	۰/۸۹۶	۱۸۰	سیرا لئون	۰/۱۹۷
۱۰	دانمارک	۰/۸۹۴	۱۸۱	افغانستان	۰/۱۹۷

* امتیازات استانداردشده بین ۰/۰۱ (حداقل) تا ۱ (حداکثر) قرار دارد و در شاخص‌های کیفی از ۱ تا ۳ است.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

References

1. Kosher H, Jiang X, Ben-Arieh A, Huebner E. Advances in Children's Rights and Children's Well-Being Measurement: Implications for School Psychologists. School Psychology Quarterly 2014; 29(1): 7–20.

2. Krappmann L. The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child). International Journal of Children's Rights 2010; 18: 501–513.

3. Bradshaw J, Hoelscher P, Richardson D. An index of child well-being in the European Union. Social Indicators Research 2007; 80(1): 133–177.

4. Garbarino J, Briggs A. An Approach to Assessing "Accountability" in Implementing the UN Convention on the Rights of the Child. School psychology international 2014; 35(1): 29 – 35.

5. UNICEF: www.data.unicef.org; UNDP: www.hdr.undp.org/data; UN Committee on the Rights of the Child: www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex/aspx

6. UNICEF. Rights under the Convention on the Rights of the Child 2011: Available at: http://www.unicef.org/crc/index_30177.html

7. Available at: https://www.yjc.ir/fa/news.

8. Available at: https://www.isna.ir.

9. Reynart D, Bie M B, Vandevelde S. A review of children's rights literature since the adoption of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Childhood 2009; 16(1): 518- 534.

10. Available at: https://www.taadolnewspaper.ir.

11. Alaimo K, Klug B. Children as equals: exploring the rights of the child. University Press of America; 2002 Sep 15; Lanham, US.

12. United Nations (UN). Convention on the Rights of the Child 1989: Available from http: //www2.ohchr.org/english/law/crc.htm.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]

13. Abbasi A. A Comparative Study of Iranian Laws and Regulations with the Convention on the Rights of the Child. Jurisprudence and Family Law 2010; 15(53): 96- 117.

14. Shriberg D, Desal P. Bridging social justice and children's rights to enhance school psychology scholarship and practice. Psychology in the Schools 2014; 51: 3-14.

15. Peterson-Badali M, Ruck M D. Studying children's perspectives on self-determination and nurturance rights: Issues and challenges. Journal of Social Issues 2008: 64(4): 749–769.

16. Prasse D P. Children's rights and the educational enterprise: Form versus function. School Psychology Review. 1991; 20(3): 359-368.

17. Hallett C, Prout A, editors. Hearing the voices of children: Social policy for a new century. London: Routledge Publishing; 2003.

18. Mazaheri Q, Salehi E. Child citizen: a comparative comparison of children's tights in Islam, the citizenship charter and the convention on the rights of the child. Citizenship Studies 2017; 4(13): 361- 384.

19. Stier S. Children's rights and society's duties. Journal of Social Issues 1978; 34(2): 46 – 58.

20. Tohidi A, Keykhosro M. Achieving children's human rights through a detailed review of the concept of the best interests of the child in the teachings of international lawyers. Legal Investigation of Treaty 2018; 2(3): 171-191.

.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-01]